

Recht voor ingenieurs

Recht voor ingenieurs

Achtste druk

**Onder redactie van
Mr.drs. K. Festen-Hoff en
Mr. F.A.M. Hobma**

Met bijdragen van

**Mr. E.C. de Bruijn-Dedic
Prof.mr.dr. M.A.B. Chao-Duivis
Mr.drs. K. Festen-Hoff
Mr. F.A.M. Hobma
Mr. E.T. Schutte-Postma**

© **VSSD**

5e druk 2003- 2004

6e druk 2005

7e druk 2009

8e druk 2011

Uitgave van de VSSD

Leeghwaterstraat 42, 2628 CA Delft, The Netherlands

tel. +31 15 27 82124, telefax +31 15 27 87585, e-mail: hlf@vssd.nl

internet: <http://www.vssd.nl/hlf>

URL over dit boek: <http://www.vssd.nl/hlf/b003.htm>

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

NUR 820

Trefw.: recht en techniek

ISBN 978-90-6562-265-5

Voorwoord bij de eerste druk

Waarom recht in de ingenieursopleiding?

Het dagelijks leven is doortrokken van het recht. Daarom is het niet zo vreemd dat de burger iets probeert te begrijpen van dit instrument waarmee de samenleving, waartoe hij of zij behoort, in toenemende mate wordt geordend en geregeld. Zo bezien betekent enig elementair inzicht in het recht een stuk algemene ontwikkeling dat steeds minder kan worden gemist. Voor de ingenieur, die later in principe tot taak zal hebben leiding te geven, geldt dit in verhoogde mate. Er is echter meer.

De ingenieur richt zich primair op de beheersing van de dode natuurkrachten en zijn kennis, kunde en opleiding dragen zodoende een exact karakter. Daartegenover staat, dat het doel van de werkzaamheden van de ingenieur is het dienen van mens en maatschappij, dat hij zijn taak slechts kan volvoeren door samenwerking met andere personen en groepen en met groepen van personen en dat dit moet geschieden rekening houdende met de economische en juridische aspecten van het maatschappelijk milieu, waarin hij verkeert.

Dit schreef indertijd de overwegend uit hoogleraren in technische wetenschappen bestaande “Commissie voor het onderwijs in de niet-technische vakken”. En over deze vakken zei de commissie verder:

Het is zelden de bedoeling, dat ingenieurs deze vakken zelfstandig toepassen, doch meestal slechts, dat zij zoveel van deze vakken leren, dat zij weten, wanneer zij behoefte hebben aan deskundige voorlichting op dit gebied en met specialisten in deze vakken op doeltreffende wijze kunnen samenwerken.

Inderdaad is samenwerking tussen verschillende wetenschappelijke disciplines in de praktijk van groot belang. Om een heel eenvoudig voorbeeld te geven: wat baat het de ingenieur die te langen leste voor een moeilijk technisch probleem een

oplossing heeft gevonden, als die oplossing door de wet is verboden? Wat minder simpel is het voorbeeld van de ingenieur die uit onbegrip en onwetendheid de rechten van contractpartners, vakbonden, ondernemingsraad of overheid zou schenden; hij/zij zal zich dan waarschijnlijk vooral met de daardoor oploaiende conflicten moeten bezighouden, in plaats van met zijn eigenlijke werkzaamheden.

Tal van technologische vraagstukken hebben een juridische dimensie. Een bus waarin geavanceerde AVG (automatische voertuiggeleiding) technologie is aangebracht, begint spontaan te rijden en botst op een huis in Eindhoven. Een bestuurder, vervolgd wegens rijden onder invloed, voert als verweer aan een falend cruise control systeem. En: een boerderij in Grijpskerk stort in elkaar en de eigenaar stelt dat de oorzaak hiervan is gelegen in aardgaswinning door de NAM bij Slochteren.

Is voor ondergronds bouwen op 20 meter diepte toestemming nodig van de eigenaar en is de Wet ruimtelijke ordening ook ondergronds van toepassing? Wat kan de Nederlandse overheid ondernemen tegen een hoogspanningskabel die voldoet aan de Europese technische normen, maar die volgens de bewoners van Odijk kanker veroorzaakt?

Is op een koopcontract van een Delftse student met een in New York gevestigde exporteur, gesloten via Internet en betrekking hebbend op 20 cd's, het Nederlands recht van toepassing? Wie had er ook al weer (g)een octrooi aangevraagd op de stripjes van onze succesvolle schaatsers?

Dit boek beoogt de ingenieur in opleiding wegwijs te maken in de wereld van het recht. We accepteren bijvoorbeeld dat de overheid een rol speelt bij de bescherming van de gezondheid van de burgers, maar waarop is die bevoegdheid gebaseerd en hoe ver gaat die rol eigenlijk? En wat kan de burger doen als de overheid een beslissing neemt waarmee hij het niet eens is?

Wat bedoelen we precies met DE overheid? Er is een nationale regering die zetelt in Den Haag, er zijn provincie- en gemeentebesturen. Maar er is ook een Europese Commissie in Brussel. Wie bepaalt de regels van het spel, welke wet is er eigenlijk van toepassing, welke vergunningen heeft men nodig, en hoe kunnen de regels worden veranderd als dat nodig is?

Maar ook los van de positie van de overheid, kunnen er juridische vragen rijzen tussen de burgers onderling, bijvoorbeeld uit een koopcontract van een huis met vervuilde grond. Dit soort vragen komen vaak terecht bij de rechter en daarom moet een ingenieur weten wat de Grondwettelijke positie is van de rechterlijke macht.

Het normatieve kader van het recht valt niet altijd samen met de sociale werkelijkheid. Er wordt door velen te hard gereden, en het lukt maar niet om een effectief mestbeleid te voeren en de gestelde milieudoelen te halen. In de praktijk worden niet alle wetten op eenzelfde manier nageleefd. Er is een serieus nalevingstekort: burgers onttrekken zich aan de wetten door strategisch gedrag (belastingontwijking), de overheid gedooft bepaalde gedragingen (koffieshops waar soft drugs te koop zijn) die eigenlijk verboden zijn, en er zijn nieuwe economische en technologische ontwikkelingen zoals de Electronische Snelweg

die een nationale overheid eenvoudigweg niet kan reguleren omdat dit verschijnsel zich niet stoort aan territoriale grenzen.

De ingenieur zal als burger en als professional derhalve op verschillende manieren met het recht in aanraking komen. Het is belangrijk dat hij enigszins thuis is in de wereld van het recht. Ook de ingenieurswereld wordt meer en meer gejuridiseerd. Afgestudeerden staan voor de keuze als werknemer in dienst te treden op grond van een arbeidsovereenkomst, of een eigen bedrijf (BV, v.o.f. of eenmanszaak) te beginnen. Wanneer heb je een vergunning nodig, wanneer kan je een octrooi aanvragen en wanneer ben je aansprakelijk voor schade? Het wordt tijd de wereld van het recht nader te verkennen.

Delft, augustus 1998

Voorwoord bij de achtste druk

Zoals reeds aangekondigd bij de zevende druk, is al spoedig na verschijning daarvan een nieuwe (achtste) druk noodzakelijk. De nieuwe ‘Wet algemene bepalingen omgevingsrecht’ noodzaakt daartoe. Vele vergunningen en andere toestemmingen zijn door deze wet per 1 oktober 2010 samengevoegd in één nieuwe vergunning: de omgevingsvergunning. Ook de aloude bouwvergunning is opgegaan in de omgevingsvergunning. Voor de bouwregelgeving is het een grote verandering die in deze druk wordt behandeld.

Niet alleen de introductie van de omgevingsvergunning is in de achtste druk verwerkt; praktisch alle hoofdstukken zijn geactualiseerd.

In de zevende druk is het profiel van het boek iets verschoven, zodat meer nadruk kwam op de gebouwde omgeving. Daarbij hadden we afscheid genomen van het hoofdstuk over arbeidsrecht. Van de zijde van de afnemers van het boek bereikten ons berichten dat toch prijs wordt gesteld op dit hoofdstuk. Het keert daarom in geactualiseerde vorm terug in deze druk.

Alle medewerkers aan de achtste druk zijn werkzaam aan de Technische Universiteit Delft.

De redactie,
Kineke Festen en Fred Hobma
Delft, januari 2011

Inhoud

Waarom recht in de ingenieursopleiding?	v
Voorwoord bij de achtste druk	vii
DEEL A ALGEMEEN	1
1 INLEIDING	2
<i>De Bruijn-Dedic</i>	
1.1 Het begrip recht	2
1.1.1 Objectief of positief recht	3
1.1.2 Subjectieve rechten en plichten	3
1.1.3 Rechtssubject en rechtspersoon	4
1.2 Rechtsbronnen	6
1.2.1 De wet	6
1.2.2 De jurisprudentie	6
1.2.3 Ongeschreven recht	8
1.2.4 Internationale rechtsbronnen	9
1.3 Rechtssysteem	10
1.3.1 Privaatrecht en publiekrecht	10
1.3.2 Materieel recht en formeel recht	12
1.3.3 Dwingend recht en regelend recht	13
1.4 Rechtsvinding	14
1.4.1 Methoden van rechtsvinding door de rechter	14
1.4.2 Overgangsrecht	16
1.4.3 Feiten, rechtsfeiten en rechtshandelingen	17
2 ENIGE ACHTERGRONDEN VAN HET RECHT	20
<i>De Bruijn-Dedic</i>	
2.1 Leven in een rechtsstaat	20
2.1.1 Recht en politiek	21
2.1.2 Recht en macht	22
2.1.3 Instrumentaliteit en rechtsbescherming	22
2.2 Gedragsregels van recht, godsdienst, zede en fatsoen	23

2.3	Recht en conflictoplossing	25
2.4	Drie soorten fundering van het recht	26
2.5	Doel van het recht	27
2.6	Wetgever en rechter	28
2.6.1	Taak van wetgever en rechter in de regelgeving	29
2.6.2	Arbitrage en ADR	30
DEEL B INTERNATIONAAL EN EUROPEES RECHT		33
3	INTERNATIONAAL RECHT	34
	<i>De Bruijn-Dedic</i>	
3.1	Inleiding	34
3.2	Bronnen van internationaal recht	35
3.3	Totstandkoming van internationale verdragen en hun verhouding tot het Nederlandse recht	36
3.4	Enkele voorbeelden van internationale verdragen	37
3.4.1	De Raad van Europa en het EVRM	38
3.4.2	Verdrag van Malta	38
3.4.3	Het Kyoto protocol	38
4	EUROPEES RECHT	39
	<i>Hobma</i>	
4.1	Inleiding	39
4.2	Eigen rechtsorde	40
4.3	Verhouding Europees recht / Nederlands recht	40
4.4	Instellingen	41
4.5	EU regelgeving	44
4.6	EU-richtlijnen voor bouw en infrastructuur	45
DEEL C PUBLIEKRECHT		47
5	STAATSRECHT	48
	<i>De Bruijn-Dedic</i>	
5.1	Inleiding	48
5.2	Het begrip staat	49
5.3	Staatsorganen	50
5.3.1	De Koning	50
5.3.2	De ministers	50
5.3.3	De ministerraad	50
5.3.4	De minister-president	51
5.3.5	Het parlement	51
5.4	Bevoegdheden van het parlement	52
5.4.1	Wetgeving	52
5.4.2	Parlementaire controle	52
5.5	Spreiding van overheidsbevoegdheden	53

5.5.1	Functionele spreiding	53
5.5.2	Territoriale spreiding of decentralisatie	54
5.5.3	Functionele decentralisatie	54
5.6	Wetgeving	55
5.6.1	Wet in formele zin	55
5.6.2	Wet in materiële zin	57
5.7	Hiërarchie bij wettelijke regelingen	58
5.8	Toetsing van wetgeving	59
5.9	Delegatie van wetgeving	60
5.10	Autonomie en medebewind	61
6	BESTUURSRECHT	62
	<i>Hobma</i>	
6.1	Inleiding; de Algemene wet bestuursrecht (Awb)	62
6.2	Bestuursrechtelijke besluiten; algemeen	63
6.3	Beschikkingen	64
6.3.1	Gebruik van een beschikking: een voorbeeld	65
6.4	Legaliteitsbeginsel: bevoegdheid in het bestuursrecht	66
6.4.1	Rechtsstaat	66
6.4.2	Attributie	66
6.5	Legitimiteit. Normen waaraan de overheid in verkeer met de burgers gebonden is	68
6.6	Overdracht van uitvoeringsbevoegdheid	70
6.7	Handhaving door bestuursorganen	71
6.7.1	Bestuursrechtelijke sancties	71
6.7.2	Strafrechtelijke sancties	73
6.7.3	Gedogen: afzien van handhaven	73
6.8	Bestuursrechtelijke rechtsbescherming	73
6.8.1	De standaard Awb-procedure	74
6.8.2	De uniforme openbare voorbereidingsprocedure	75
6.9	Procesvertegenwoordiging	76
6.10	Voorlopige voorziening in spoedeisende zaken	76
6.11	Mogelijke uitspraak van de bestuursrechter	77
	DEEL D PRIVAATRECHT	79
7	INLEIDING VERMOGENSRECHT	80
	<i>Festen-Hoff</i>	
7.1	Algemeen	80
7.2	Enkele definities: goederen, zaken, vermogensrechten	82
7.3	Redelijkheid en billijkheid; misbruik van recht	83
7.4	De rechtshandeling, Titel 2, Boek 3 BW	84
7.4.1	Nietigheid en vernietigbaarheid; totstandkoming van de rechtshandeling	85
7.4.2	Handelingsonbekwaamheid	87

7.4.3	Wilsgebreken	88
7.5	Vertegenwoordiging en volmacht, Titel 3, Boek 3 BW	89
7.6	Rechtsvorderingen, Titel 11, Boek 3 BW	90
8	VERMOGENSRECHT; GOEDERENRECHT	92
	<i>Festen-Hoff</i>	
8.1	Inleiding	92
8.1.1	Roerende en onroerende zaken; bestanddelen	93
8.1.2	Registergoederen	94
8.2	Verkrijging en verlies van goederen	95
8.2.1	Overdracht van niet-registergoederen	96
8.2.2	Overdracht van registergoederen	97
8.3	Bezit en houderschap	97
8.4	Kenmerken van zakelijke rechten	98
8.5	Zakelijke vermogensrechten	99
8.5.1	Recht van eigendom	99
8.5.2	Recht van erfdiensbaarheid	100
8.5.3	Recht van opstal	101
8.5.4	Recht van erfpacht	102
8.5.5	Recht van vruchtgebruik	104
8.5.6	Recht van hypotheek	105
8.5.7	Recht van pand	107
9	VERMOGENSRECHT; VERBINTENISSENRECHT	108
	<i>Festen-Hoff</i>	
9.1	Inleiding	108
9.2	Overeenkomsten	110
9.2.1	De overeenkomst; wederkerige en eenzijdige -, benoemde en onbenoemde overeenkomsten	110
9.2.2	Het sluiten van een overeenkomst	112
9.2.3	De inhoud van overeenkomsten	120
9.2.4	Nakoming van overeenkomsten	124
9.2.5	Overeenkomst en derden	127
9.2.6	Enige benoemde overeenkomsten	127
9.3	Onrechtmatige daad	135
9.3.1	Onrechtmatige daad; algemeen	135
9.3.2	Wettelijke aansprakelijkheid voor andere personen en voor zaken	140
9.4	Onderwerpen, van belang voor de overeenkomst en de onrechtmatige daad	145
9.4.1	Wanprestatie (toerekenbare tekortkoming) en/of onrechtmatige daad?	145
9.4.2	Wettelijke regels inzake schadevergoeding	147

10	BURGERLIJK PROCESRECHT	150
	<i>Chao-Duivis en Festen-Hoff</i>	
10.1	Inleiding	150
10.2	Organisatie van de rechterlijke macht en beginselen van goede rechtspleging	151
10.3	Rechtsmacht van de civiele rechter	153
	10.3.1 Absolute bevoegdheid (competentie)	154
	10.3.2 Relatieve bevoegdheid	154
10.4	Het kort geding	155
10.5	Surséance van betaling, faillissement en schuldsanering	156
10.6	Arbitrage, bindend advies en mediation	158
	10.6.1 Inleiding	158
	10.6.2 Burgerlijke rechter	159
	10.6.3 Arbitrage-instituten	159
	10.6.4 Hoofdpijnen van het arbitragerecht	160
	10.6.5 Bindend advies	162
	10.6.6 Mediation	163
	10.6.7 Raad van Deskundigen/'Dispute Review Boards'	164
	DEEL E GRENSVLAK BESTUURS- EN PRIVAATRECHT	167
	11 BESTUUR MET GEBRUIK VAN PRIVAATRECHT	168
	<i>Hobma</i>	
11.1	Inleiding	168
11.2	Gebruik van eigendom	168
11.3	Gebruik van overeenkomsten	169
11.4	Publiek-private samenwerking	170
11.5	Privaatrechtelijke rechtspersonen	172
	DEEL F CAPITA SELECTA	173
	12 ONDERNEMINGSRECHT	174
	<i>Chao-Duivis</i>	
12.1	Inleiding	174
12.2	Rechtsvormen voor ondernemingen	176
12.3	De eenmanszaak en samenwerkingsvormen die geen rechtspersoon zijn	177
	12.3.1 De eenmanszaak	177
	12.3.2 De maatschap	178
	12.3.3 De vennootschap onder firma (v.o.f.)	179
12.4	Rechtspersonen	180
12.5	Argumenten om te kiezen voor de BV- of NV-vorm	181
12.6	De oprichting en de statuten van de BV en de NV	182
12.7	Kapitaal en aandelen	184
12.8	Organen	185

12.9	Jaarstukken	188
12.10	Enquêtebepalingen	189
12.11	Verschillen tussen BV en NV	190
12.12	Rechtspersonenrecht	190
	12.12.1 Oprichting; registers bij de Kamer van Koophandel	191
	12.12.2 Vereniging, coöperatie en stichting	192
13	BOUWEN EN RUIMTELIJKE ORDENING	194
	<i>Hobma</i>	
13.1	Inleiding	195
13.2	Historie. Kort overzicht van de totstandkoming van het rechtsgebied	195
13.3	Juridische structuur	196
13.4	De Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)	196
	13.4.1 Omgevingsvergunning voor het bouwen van een bouwwerk	197
	13.4.2 Vergunningvrije werken	198
	13.4.3 Twee procedures: regulier of uitgebreid	198
	13.4.4 Indieningsvereisten	200
	13.4.5 Flexibiliteit: deelvergunningen en gefaseerde vergunningen	201
	13.4.6 Weigeringsgronden voor de omgevingsvergunning	202
	13.4.7 Rechtsbescherming	202
13.5	De Woningwet	203
	13.5.1 Het Bouwbesluit	203
	13.5.2 De gemeentelijke bouwverordening	205
	13.5.3 Welstandseisen	205
13.6	De Wet ruimtelijke ordening	206
	13.6.1 Karakter van de Wet ruimtelijke ordening	206
	13.6.2 Ruimtelijke ordening op rijksniveau: structuurvisies en algemene regels	207
	13.6.3 Ruimtelijke ordening op provinciaal niveau: structuurvisies en algemene regels	209
	13.6.4 Ruimtelijke ordening op gemeentelijk niveau: de structuurvisie	209
	13.6.5 Ruimtelijke ordening op gemeentelijk niveau: het bestemmingsplan	210
	13.6.6 Afwijken van een bestemmingsplan	213
	13.6.7 De beheersverordening	214
	13.6.8 Het exploitatieplan	215
13.7	Actuele ontwikkelingen in het vakgebied	216
14	PRIVAATRECHTELIJK BOUWRECHT	217
	<i>Chao-Duivis</i>	
14.1	Inleiding	218

14.2	Algemene voorwaarden in de bouw	218
14.3	Precontractuele fase	219
14.4	Aanbesteding	220
	14.4.1 Algemeen	220
	14.4.2 Het Europese aanbestedingsrecht	221
	14.4.3 Nationaal aanbestedingsrecht	222
	14.4.4 Algemeen Reglement Werken 2005 (ARW 2005)	223
14.5	Aannemingsrecht	225
	14.5.1 Algemeen	225
	14.5.2 Hoofdpijnen van de Uniforme Administratieve Voorwaarden 1989 (UAV 1989)	225
	14.5.3 Hoofdpijnen van de Uniforme Administratieve Voorwaarden voor Geïntegreerde Contracten 2005 (UAV-GC 2005)	229
14.6	De overeenkomst met de adviseur	233
	14.6.1 Algemeen	233
	14.6.2 Hoofdpijnen van de DNR 2005	234
14.7	Het auteursrecht van de architect	235
	14.7.1 Inleiding	235
	14.7.2 Het rechtskarakter en het ontstaan van het auteursrecht	236
	14.7.3 Wie is de rechthebbende op het auteursrecht?	237
	14.7.4 Inhoud van het auteursrecht: algemeen	237
	14.7.5 De persoonlijkheidsrechten	238
	14.7.6 Exploitatierchten	240
	14.7.7 Handhaving van het auteursrecht	241
14.8	Andere contractvormen	241
	14.8.1 Algemeen	241
	14.8.2 DBFMO contracten	241
	14.8.3 Allianties	242
15	MILIEURECHT	244
	<i>Schutte-Postma</i>	
15.1	Inleiding	245
15.2	Historie	245
15.3	Juridische structuur	246
15.4	De Wet milieubeheer	249
15.5	Plannen en normstelling	250
	15.5.1 Plannen	250
	15.5.2 Normstelling	251
	15.5.3 Ontwikkelingsgebieden	254
15.6	Milieueffectrapportage (m.e.r.)	254
	15.6.1 Doel en werkingssfeer	256
	15.6.2 Deelnemers	258
	15.6.3 Procedures	259
	15.6.4 Inhoud	263

15.7	Natuurbescherming	264
	15.7.1 Natuurbeschermingswet	264
	15.7.2 Flora- en faunawet	266
15.8	Inrichtingen en vergunningen	266
15.9	Afval	268
15.10	Geluidhinder	268
	15.10.1 Wet geluidhinder	269
	15.10.2 Luchtvaartlawaaï	272
15.11	Water	273
15.12	Bodem	273
15.13	Lucht	275
	15.13.1 Internationale bescherming luchtkwaliteit	275
	15.13.2 Europese luchtkwaliteitsrichtlijnen	276
	15.13.3 Nederlandse wetgeving luchtkwaliteit	277
15.14	Externe veiligheid	278
16	ARBEIDSRECHT EN ARBEIDSOMSTANDIGHEDENRECHT	280
	<i>Festen-Hoff</i>	
16.1	Inleiding	280
16.2	Vindplaatsen van het arbeidsrecht	282
16.3	Arbeidsovereenkomstenrecht	282
	16.3.1 De arbeidsovereenkomst en de andere overeenkomsten tot het verrichten van arbeid	282
	16.3.2 De voornaamste verplichtingen van werkgever en werknemer	284
	16.3.3 Zorg voor de veiligheid; schade door bedrijfsongevallen	287
	16.3.4 Het einde van de arbeidsovereenkomst	287
16.4	Het collectieve arbeidsrecht	290
	16.4.1 De collectieve arbeidsovereenkomst (cao)	291
	16.4.2 Stakingsrecht	294
16.5	Medezeggenschapsrecht	297
	16.5.1 Instelling en samenstelling van de OR	297
	16.5.2 De werkwijze van de OR	298
	16.5.3 De bevoegdheden van de OR	299
16.6	Arbeidsomstandighedenrecht	300
	16.6.1 De Arbeidstijdenwet en het Arbeidstijdenbesluit	301
	16.6.2 De Arbeidsomstandighedenwet en het Arbeidsomstandighedenbesluit	302
	16.6.3 Arbo-plichten van werkgever en werknemer	303
	16.6.4 Zorg voor de naleving; opsporing en vervolging	304
	TREFWOORDENLIJST	307

Afkortingen

A.b.b.b.	algemene beginselen van behoorlijk bestuur
AB	Administratiefrechtelijke Beslissingen
ABRS	Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State
ADR	alternative dispute resolution
AERT	Algemeen erkende regelen der techniek
AI	Arbeidsinspectie
AIBK	Arbitrage Instituut Bouwkunst
ALIB 1992	Algemene leveringsvoorwaarden installerende bedrijven
Alliantie	Opdrachtgever en bouwer werken als partners samen en delen risico's
AMvB	algemene maatregel van bestuur
Arbowet	Arbeidsomstandighedenwet
art.	artikel(en)
AT-besluit	Arbeidstijdenbesluit
ATW	Arbeidstijdenwet
AVA 1992	Algemene voorwaarden voor aanneming in het bouwbedrijf
AVA	algemene vergadering van aandeelhouders
AVKA 1979	Algemene voorwaarden uitvoering kleine aannemingen in het bouwbedrijf
Awb	Algemene wet bestuursrecht
B&W	(college van) burgemeester en wethouders
BABW	Besluit Algemene Bepalingen Wegverkeer
BNA	Bond van Nederlandse Architecten
BOT	Build Operate Transfer
Bp	Belemmeringenwet privaatrecht
Bro	Besluit ruimtelijke ordening
BV	Besloten Vennootschap
BW	Burgerlijk Wetboek
cao	collectieve arbeidsovereenkomst
Closed tender	inschrijving staat open voor beperkt aantal gegadigden
CvG KIVI	Commissie van Geschillen van het KIVI
EEG	Europese Economische Gemeenschap

EER	Europese Economische Ruimte
EG	Europese Gemeenschap(pen)
EG-Verdrag	Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap
EOB	Europees Octrooibureau
EOV	Europees Octrooiverdrag
ESH	Europees Sociaal Handvest
EU	Europese Unie
EU-Verdrag	Verdrag betreffende de Europese Unie
EVRM	Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden
EZ	ministerie van Economische Zaken
FIDIC -voorwaarden	Algemene voorwaarden opgesteld door de Fédération internationale des ingénieurs-conseils
Fw	Faillissementswet
GS	(college van) Gedeputeerde Staten
Gw	Grondwet
HR	Hoge Raad
IMO	Intergovernmental Maritime Organization
IVB	Inrichtingen- en vergunningenbesluit milieubeheer
KB	Koninklijk Besluit
KIVI	Koninklijk Instituut van Ingenieurs
KV / AV	Model-koop-/aannemingsovereenkomst voor woningen (met bijbehorende algemene voorwaarden)
KvK	Kamer van Koophandel
LNV	ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
m.e.r.	milieu effect rapport(age)
MvA	memorie van antwoord
Mw	Mededingingswet
NAI	Nederlands Arbitrage Instituut
NEN	Nederlandse norm (uitgegeven door het Nederlands Normalisatie-instituut)
NJ	Nederlandse Jurisprudentie
NMa	Nederlandse Mededingingsautoriteit
NMP	Nationaal Milieubeleidsplan
NNI	Nederlands Normalisatie-instituut
NV	Naamloze Vennootschap
OD	onrechtmatige daad
OM	Openbaar Ministerie
OR	Ondernemingsraad
OvJ	Officier van Justitie
PKB	planologische kernbeslissing
PS	Provinciale Staten
Public tender	inschrijving staat voor iedereen open
RO	Wet op de Rechterlijke Organisatie
ROW	Rijksoctrooiwet

Rv	Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering
RvA	Raad voor Arbitrage voor bouwbedrijven in Nederland
RvB	Raad van Bestuur
RvC	Raad van Commissarissen
RVOI 1998	Regeling verhouding tussen opdrachtgever en adviserend ingenieursbureau
RvS	Raad van State
RVV 1990	Reglement verkeersregels en verkeerstekens 1990
SER	Sociaal Economische Raad
SR 1997	Standaardvoorwaarden Rechtsverhouding opdrachtgever en architect
Sr	Wetboek van strafrecht
Stb.	Staatsblad
Sv	Wetboek van strafvordering
SZW	ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
UAR 2000	Uniform aanbestedingsreglement
UAV 1989	Uniforme administratieve voorwaarden voor de uitvoering van werken
UAV-GC 2000	Algemene voorwaarden voor geïntegreerde contracten.
UAVTI 1992	Uniforme administratieve voorwaarden voor de uitvoering van technische installatiewerken
V&W	ministerie van Verkeer en Waterstaat
v.o.f.	vennootschap onder firma
VN	Verenigde Naties
VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
VOF	Vennootschap onder firma
VROM	ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu
WA	wettelijke aansprakelijkheid
Wabo	Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
WAO	Wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering
Wbb	Wet bodembescherming
Wcao	Wet op de collectieve arbeidsovereenkomst
WED	Wet economische delicten
Wg	Wet geluidhinder
Wm	Wet milieubeheer
Wms	Wet milieugevaarlijke stoffen
WOB	Wet openbaarheid van bestuur
Wro	Wet ruimtelijke ordening
WvK	Wetboek van Koophandel
Wvo	Wet verontreiniging oppervlaktewateren
Ww	Woningwet
Wwh	Wet op de waterhuishouding

DEEL A ALGEMEEN

1 INLEIDING

- 1.1 Het begrip recht
 - 1.1.1 Objectief of positief recht
 - 1.1.2 Subjectieve rechten en plichten
 - 1.1.3 Rechtssubject en rechtspersoon
- 1.2 Rechtsbronnen
 - 1.2.1 De wet
 - 1.2.2 De jurisprudentie
 - 1.2.3 Ongeschreven recht
 - 1.2.4 Internationale rechtsbronnen
- 1.3 Rechtssysteem
 - 1.3.1 Privaatrecht en publiekrecht
 - 1.3.2 Materieel recht en formeel recht
 - 1.3.3 Dwingend recht en regelend recht
- 1.4 Rechtsvinding
 - 1.4.1 Methoden van rechtsvinding door de rechter
 - 1.4.2 Overgangsrecht
 - 1.4.3 Feiten, rechtsfeiten en rechtshandelingen

1.1 Het begrip recht

Het recht heeft, net als andere wetenschappen, zijn eigen terminologie, zijn eigen bronnen, structuur en methoden. Om kennismaking met het terrein van het recht te vergemakkelijken, schetst dit hoofdstuk enkele grote lijnen en de belangrijkste juridische begrippen.

De vraag “wat is recht” is op verschillende manieren te beantwoorden. Het antwoord is namelijk afhankelijk van de context, waarin die vraag gesteld wordt. Als iemand uitroept: “in de Derde Wereld wordt het recht met voeten getreden” betekent ‘recht’ iets anders dan wanneer een jurist zegt dat hij het Nederlandse en het Duitse recht vergelijkt op het punt van de strafbaarheid van bezit van drugs. En als een koper van een graafmachine stelt dat hij recht heeft op levering van de graafmachine, heeft ‘recht’ wéér een andere betekenis. In de eerste verwijzing heeft men het niet over de wetten en andere rechtsregels in de Derde Wereld,

maar over een notie van ‘rechtvaardigheid’ of ‘gerechtigheid’ zoals die in de hele wereld zou moeten worden erkend. Aan deze ethische of filosofische kant van het recht wordt hier slechts zijdelings aandacht besteed (zie hoofdstuk 2).

De jurist spreekt over ‘recht’ in de zin van wetten en andere rechtsregels, het zogenaamde objectieve recht, terwijl de koper als rechtssubject het over zijn subjectief recht op eigendomsverkrijging heeft. In de onderstaande paragrafen zullen we deze begrippen uitwerken.

1.1.1 *Objectief of positief recht*

Onder *objectief of positief recht* verstaan wij een samenstel van gedragsregels, dat in een bepaald land op een bepaald moment geldt en dat onder bedreiging met aan die regels verbonden overheidssancties en met behulp van rechterlijke beslissingen, ordening van de samenleving ten doel heeft.

In deze betekenis duiden we met ‘recht’ dus het geheel van rechtsregels aan dat op een bepaald moment in een bepaalde samenleving geldt en wordt gehandhaafd. Deze regels zijn ingebed in de samenleving waarvoor ze gelden. Het spreekt dus vanzelf dat, waar samenlevingen grote verschillen vertonen (denk bijvoorbeeld aan Nederland, Saoedi-Arabië en China), ook hun rechtsstelsels sterk uiteen kunnen of zullen lopen. Bovendien veranderen samenlevingen in de loop van de tijd en daarmee de heersende behoeften en opvattingen, waardoor ook de rechtsregels aan voortdurende verandering onderhevig zijn. Positief recht staat in beginsel los van de notie van rechtvaardigheid. De rechtsregels in een dictatuur zijn dus ook positief recht, rechtvaardigheid is geen eis om een regel als onderdeel van het positieve recht te beschouwen.

De naleving van vele van de geldende rechtsregels kan worden afgedwongen door daaraan verbonden overheidssancties en met behulp van rechterlijke beslissingen. Mishandelt iemand een voorbijganger op straat, dan riskeert hij daarmee een strafrechtelijke vervolging, uitlopend op een fikse boete of een gevangenisstraf. Maar ook als een fabrikant een product op de markt brengt, waardoor een gebruiker verwondingen oploopt, staat daar een sanctie op: de rechter zal op vordering van de gebruiker de fabrikant veroordelen tot het vergoeden van de schade.

Het objectieve recht is dus ook te karakteriseren als *een geheel van leefregels waar een juridische sanctie op staat* (normen+sanctie). Het is duidelijk, dat de begrippen “norm” en “wet” in het recht in de sfeer van het behoren liggen: anders dan bijvoorbeeld in de techniek, waar deze begrippen veel meer een feitelijke betekenis hebben (vgl. hoofdstuk 2 over andere leefregels). Een juridische wet is dus wat anders dan een natuurkundige wet.

1.1.2 *Subjectieve rechten en plichten*

Het objectieve recht erkent en beschermt subjectieve rechten.

Een *subjectief recht* is een bevoegdheid of een aanspraak die door het objectieve recht aan een persoon (een subject) wordt toegekend.

2 ENIGE ACHTERGRONDEN VAN HET RECHT

- 2.1 Leven in een rechtsstaat
 - 2.1.1 Recht en politiek
 - 2.1.2 Recht en macht
 - 2.1.3 Instrumentaliteit en rechtsbescherming
- 2.2 Gedragsregels van recht, godsdienst, zede en fatsoen
- 2.3 Recht en conflictoplossing
- 2.4 Drie soorten fundering van het recht
- 2.5 Doel van het recht
- 2.6 Wetgever en rechter
 - 2.6.1 Taak van wetgever en rechter in de regelgeving
 - 2.6.2 Arbitrage en ADR

2.1 Leven in een rechtsstaat

Nederland is een rechtsstaat. Maar wat houdt dat begrip eigenlijk in? Er geldt een onderscheid tussen de klassieke en de sociale rechtsstaat. In de eerste opvatting staat de vrijheid van de burger *tegenover* de staat centraal: de overheid kan niet alles, maar is aan maat en regel gebonden. Deze opvatting komt voort uit de aloude vrees voor de macht van de overheid, vroeger van de absolute despoten en tegenwoordig van de meerderheid. Deze klassieke rechtsstaattidee vindt men weerspiegeld in de klassieke grondrechten in de Grondwet, bijvoorbeeld de vrijheid van godsdienst of levensovertuiging, de vrijheid van meningsuiting en het recht op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer. Op deze terreinen mag de overheid de vrijheid van de burgers niet beperken.

Na de Tweede Wereldoorlog ontwikkelde de *sociale* rechtsstaat zich. Hierbij staat de presterende functie van de overheid voorop. De overheid diende er voor te zorgen dat alle burgers aanspraak konden maken op bepaalde basisvoorzieningen. In deze opvatting staan burger en overheid dus niet tegenover elkaar, maar vervult

12 ONDERNEMINGSRECHT

- 12.1 Inleiding
- 12.2 De eenmanszaak en samenwerkingsvormen die geen rechtspersoon zijn
 - 12.2.1 De eenmanszaak
 - 12.2.2 De maatschap
 - 12.2.3 De vennootschap onder firma (v.o.f.)
- 12.3 Rechtspersonen
- 12.4 Argumenten om te kiezen voor de BV- of NV-vorm
- 12.5 De oprichting en de statuten van de BV en de NV
- 12.6 Kapitaal en aandelen
- 12.7 Organen
- 12.8 Jaarstukken
- 12.9 Enquêtebepalingen
- 12.10 Verschillen tussen BV en NV
- 12.11 Rechtspersonenrecht
 - 12.11.1 Oprichting; registers bij de Kamer van Koophandel
 - 12.11.2 Vereniging, coöperatie en stichting

12.1 Inleiding

Ondernemingen spelen in het economische verkeer een uiterst belangrijke rol, omdat de productie ondernemingsgewijze is georganiseerd. Economen, juristen, bedrijfskundigen en anderen hanteren verschillende definities van het begrip onderneming. Wij gebruiken hier de volgende definitie, ontleend aan de Wet op de Ondernemingsraden:

onderneming: elk in de maatschappij als zelfstandige eenheid optredend organisatorisch verband waarin krachtens arbeidsovereenkomst of krachtens publiekrechtelijke aanstelling arbeid wordt verricht; ‘.

13 BOUWEN EN RUIMTELIJKE ORDENING

- 13.1 Inleiding
- 13.2 Historie. Kort overzicht van de totstandkoming van het rechtsgebied
- 13.3 Juridische structuur
- 13.4 De Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)
 - 13.4.1 Omgevingsvergunning voor het bouwen van een bouwwerk
 - 13.4.2 Vergunningvrije werken
 - 13.4.3 Twee procedures: regulier of uitgebreid
 - 13.4.4 Indieningsvereisten
 - 13.4.5 Flexibiliteit: deelvergunningen en gefaseerde vergunningen
 - 13.4.6 Weigeringsgronden voor de omgevingsvergunning
 - 13.4.7 Rechtsbescherming
- 13.5 De Woningwet
 - 13.5.1 Het Bouwbesluit
 - 13.5.2 De gemeentelijke bouwverordening
 - 13.5.3 Welstandseisen
- 13.6 De Wet ruimtelijke ordening
 - 13.6.1 Karakter van de Wet ruimtelijke ordening
 - 13.6.2 Ruimtelijke ordening op rijksniveau: structuurvisies en algemene regels
 - 13.6.3 Ruimtelijke ordening op provinciaal niveau: structuurvisies en algemene regels
 - 13.6.4 Ruimtelijke ordening op gemeentelijk niveau: de structuurvisie
 - 13.6.5 Ruimtelijke ordening op gemeentelijk niveau: het bestemmingsplan
 - 13.6.6 Afwijken van een bestemmingsplan
 - 13.6.7 De beheersverordening
 - 13.6.8 Het exploitatieplan
- 13.7 Actuele ontwikkelingen in het vakgebied